

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ

(вибіркова)

Ступінь вищої освіти – Другий (магістерський) рівень

Освітньо-наукова програма: «Охорона, відтворення та раціональне використання гідробіоресурсів»

Спеціальність: Н5 «Водні біоресурси та аквакультура»

Курс навчання: 1 семестр, 1 рік навчання

Кількість кредитів: 3 кредити ЄКТС

Мова викладання: українська

Дні, час, місце: вул. Львівська, буд. 15, НЛК №2, за розкладом

Консультації: вул. Львівська, буд. 15, НЛК №2, к. 707,
щотижнево за розкладом

СИЛАБУС

Викладач:	Олексій Анатолійович БУРГАЗ, к.геогр.н., доцент, завідувач кафедрою екологічного права і контролю
Кафедра:	кафедра екологічного права і контролю
Контактна інформація:	kafedraepik@onu.edu.ua

КОМУНІКАЦІЯ

Комунікація зі здобувачами буде здійснюватися через вказаний e-mail та очні зустрічі на консультаціях.

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Метою дисципліни: полягає в ознайомленні студентів з практичними проблемами охорони та відтворення природних екосистем шляхом створення та розширення природно-заповідного фонду, державною політикою в галузі розвитку заповідної справи та основними напрямками цього розвитку, класифікацією природоохоронних територій на Україні, основними принципами збереження біологічного різноманіття та збереження генофонду та ценофонду, правовими основами організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів та об'єктів, розбудови екологічної мережі тощо.

Завданням дисципліни є: оволодіння базовими знаннями та вміннями щодо: правових, наукових та екологічних засад функціонування природно-заповідного фонду; методів організації та ведення наукових досліджень у заповідниках, національних парках та інших об'єктах ПЗФ; механізмів управління, моніторингу та господарського використання природоохоронних територій.

Переквізити: Знання з теоретичних основ відтворення та вирощування видів риб, знання про світове рибне господарство методологію та організація наукових досліджень аквакультури, загальні знання з екології, біології, природоохоронного законодавства

Постреквізити: застосування знань із заповідної справи для оцінки стану природних екосистем. Здобувачі будуть готові до участі в розробці програм та проектів, що сприяють сталому розвитку рибальства та охороні рибних популяцій на водних об'єктах територій природно заповідного фонду. Підготовка до написання випускних кваліфікаційних робіт відповідної тематики, підвищення загального наукового рівня підготовки іхтіолога – рибовода

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

знати:

основні напрямки державної політики в галузі розвитку заповідної справи, класифікацію природно-заповідного фонду і особливості окремих категорій ПЗФ, порядок створення та оголошення об'єктів ПЗФ, принципи управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

вміти:

здійснювати аналіз стану природних ресурсів, застосовувати на практиці вимоги екологічних законів та міжнародних угод, вміти застосовувати на практиці теоретичні основи екологічного управління.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Курс буде викладений у формі: лекцій (16 год./6 год.) та практичних занять (14 год./4 год.), організації самостійної роботи здобувачів (60 год./80 год.).

Зміст навчальної дисципліни

Тема	Зміст	Форми робіт
Змістовий модуль 1. Теорія заповідної справи		
Тема 1. Класифікація об'єктів ПЗФ за різними ознаками.	Поняття природно-заповідного фонду України, його значення у збереженні природних комплексів і біорізноманіття. Історія становлення заповідної справи в Україні та світі. Категорії об'єктів ПЗФ – природні та біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні й зоологічні парки. Класифікація об'єктів ПЗФ за правовим статусом, рівнем підпорядкування, природними та функціональними ознаками. Водні об'єкти у складі ПЗФ: гідрологічні заказники, заповідні лимани, дельтові ділянки, водно-болотні угіддя міжнародного значення. Територіальна структура ПЗФ та його роль у формуванні національної екомережі.	Опрацювання лекційного та додаткового, довідкового матеріалу;
ПР №1 Загальна характеристика природно-заповідного фонду адміністративного	сформувати вміння здійснювати аналітичну оцінку структури, площі та репрезентативності об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) у межах адміністративного району або природного	Пояснення, дискусії; виконання практичних робіт, захист практичних робіт

Тема	Зміст	Форми робіт
або природного району	регіону; навчитися збирати, систематизувати й узагальнювати дані про категорії, підпорядкування, функціональне призначення та сучасний стан заповідних територій.	
Тема 2. Режим територій та об'єктів ПЗФ.	Поняття охоронного режиму природних територій, його мета й особливості. Зонування територій ПЗФ – заповідна, буферна, рекреаційна, господарська зони. Обмеження господарської, рекреаційної та наукової діяльності в межах заповідних територій. Правила використання земель і вод у межах об'єктів ПЗФ, вимоги до водоохоронних зон. Особливості охорони гідрологічних і морських заказників, водно-болотних угідь, дельтових систем. Режим ведення наукових спостережень і моніторингу стану природних комплексів.	Опрацювання лекційного та додаткового, довідкового матеріалу;
Тема 3. Порядок створення і оголошення об'єктів ПЗФ.	Процедура ініціювання, обґрунтування й затвердження нових об'єктів ПЗФ. Підготовка наукового обґрунтування, технічного завдання, погодження меж і статусу територій. Етапи розгляду документації в органах місцевого самоврядування, Державному агентстві лісових або водних ресурсів, Міндовкіллі. Нормативно-правові аспекти надання статусу заповідного об'єкта. Механізми зміни меж або категорії заповідності. Включення територій до міжнародних природоохоронних мереж – Рамсарської, Смарагдової, Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.	Опрацювання лекційного та додаткового, довідкового матеріалу;
ПР №2 Розрахунок загальних показників оцінки природно-заповідного фонду	опанувати методику розрахунку інтегральних показників забезпеченості території заповідними об'єктами (частка заповідності, густота об'єктів, рівень природоохоронного потенціалу); навчитися використовувати статистичні дані для аналізу динаміки розвитку ПЗФ на місцевому та регіональному рівнях.	Пояснення, дискусії; виконання практичних робіт, захист практичних робіт
Змістовий модуль 2. Практичні аспекти заповідної справи		
Тема 4. Практика відтворення природних екосистем	Наукові та практичні засади відновлення деградованих природних комплексів у межах ПЗФ. Рекультивація земель, відновлення природних гідрологічних режимів, відтворення прибережно-водної рослинності. Біоінженерні методи стабілізації екосистем, використання автохтонних видів флори і фауни. Роль наукових досліджень і екомоніторингу в	Опрацювання лекційного та додаткового, довідкового матеріалу;

Тема	Зміст	Форми робіт
ПР №3 Розрахунок та проектування охоронних зон природних територій особливої охорони	плануванні природоохоронних заходів. Приклади успішної практики ревайлдингу та екологічного ренатуралізування у Дунайському, Шацькому, Чорноморському біосферних заповідниках. сформувати навички визначення меж охоронних зон і розрахунку їх площ відповідно до законодавчих вимог; навчитися проектувати буферні зони, встановлювати режими природокористування, оцінювати вплив господарської діяльності на заповідні екосистеми та обґрунтовувати заходи екологічної безпеки.	Пояснення, дискусії; виконання практичних робіт, захист практичних робіт
Тема 5. Практика збереження біорізноманіття. ПР №4 Компенсація за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України	Основні принципи та підходи до охорони біорізноманіття в межах ПЗФ. Збереження рідкісних і зникаючих видів флори та фауни, формування банків генетичних ресурсів. Біотехнічні заходи з підтримання чисельності популяцій, регулювання видового складу водних біоценозів. Принципи екологічного моніторингу, оцінювання стану біоценозів, індикаторні види. Взаємодія між охороною, науковими дослідженнями й еколого-освітньою діяльністю. Інтеграція з Червоним списком МСОП і Червоною книгою України. засвоїти порядок розрахунку розміру компенсації за незаконне добування або пошкодження рідкісних і зникаючих видів флори та фауни; ознайомитися з нормативно-правовими актами, які регламентують відшкодування збитків; розвинути вміння практичного застосування такс для обчислення розміру шкоди у сфері охорони біорізноманіття.	Опрацювання лекційного та додаткового, довідкового матеріалу; Пояснення, дискусії; виконання практичних робіт, захист практичних робіт
Тема 6. Природні комплекси України, їх представленість в ПЗФ.	Основні природні зони України – мішані ліси, лісостеп, степ, Карпати, Кримські гори, Полісся, Причорномор’я. Характеристика природних комплексів і біотичних типів екосистем. Рівень їх представленості у структурі ПЗФ. Водні екосистеми як особливий компонент заповідних територій – річкові дельти, лимани, озера, водосховища, прибережно-морські акваторії. Проблеми репрезентативності водних і прибережних комплексів у мережі ПЗФ. Роль заповідних об’єктів у збереженні	Опрацювання лекційного та додаткового, довідкового матеріалу;

Тема	Зміст	Форми робіт
Тема 7. Міжнародна діяльність в галузі заповідної справи	гідробіоресурсів і міграційних шляхів риб. Міжнародні правові механізми охорони природи – Конвенція про біологічне різноманіття, Рамсарська, Боннська, Бернська конвенції, Програма «Людина і біосфера» ЮНЕСКО. Міжнародні категорії охоронних територій за класифікацією МСОП. Європейська екологічна мережа «Emerald Network» і Natura 2000. Участь України в глобальних ініціативах зі створення транскордонних природоохоронних комплексів. Інтеграція ПЗФ у міжнародні екологічні програми, співпраця у сфері збереження водно-болотних угідь, морських екосистем та мігруючих видів риб.	Опрацювання лекційного та додаткового, довідкового матеріалу;
ПР №5 Обчислювання розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів ПЗФ України	навчитися застосовувати методичні підходи до визначення розміру шкоди, завданої порушеннями режиму територій та об'єктів ПЗФ; освоїти нормативно-правові документи та формули розрахунку збитків; сформувати практичні навички складання актів і розрахункових таблиць для відшкодування шкоди довкіллю.	Пояснення, дискусії; виконання практичних робіт, захист практичних робіт

Література **Основна**

1. Бургаз О.А., Грудев П.Х., Кур'янова С.О. Заповідна справа: конспект лекцій. Одеса. ОДЕКУ, 2022. 150 с.
2. Ішук Л.П. Природно-заповідна справа. Навчальний посібник. Біла Церква. 2021. 259 с.
3. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа. Підручник. Тернопіль: Навчальна книга. 2024. 392 с.
4. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Заповідна справа. Навчальний посібник. Київ: Олді плюс. 2020. 640 с.

Додаткова

1. Бургаз О.А., Бургаз М.І., Кротов С.А. Любительське рибальство як напрямок розвитку рекреаційної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України (на прикладі Нижньодністровського національного природного парку). Екологічні науки: науково-практичний журнал. №. 4(49). 2023. С. 171-176. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2023.eco.4-49.22>.

2. Бургаз М.І., Бургаз О.А. Перспективні шляхи вирішення проблеми чужорідних видів іхтіофауни в р. Південний Буг на території НПП «Бузький Гард». Водні біоресурси та аквакультура. Вип. 2(14)/2023. С. 7-18. <https://doi.org/10.32782/wba.2023.2.1>.

3. Бургаз О.А., Бургаз М.І. Любительське рибальство в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Матеріали П'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Євроінтеграція екологічної політики України». Одеса: Одеський державний екологічний університет, 2023. С. 328 – 332. <http://eprints.library.odku.edu.ua/id/eprint/12268>.

4. Бургаз О.А. Олександрівський заказник. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]. Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – URL: <https://esu.com.ua/article-76282>.

5. Бургаз О.А. Опукський природний заповідник. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]. Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-75606>.

6. Бургаз О.А., Бургаз М.І. Розвиток рекреаційної діяльності як засіб вирішення проблем об'єктів природно-заповідного фонду. Об'єкти природно-заповідного фонду України: сучасний стан та шляхи забезпечення ефективної їх діяльності [Електронне видання]: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 27–28 червня 2024 р. Київ, 2024. С. 168–171. <https://doi.org/10.61584/1-10-2024-36>

15 Електронні інформаційні ресурси

1. Репозитарій ОНУ імені І.І.Мечникова <https://dspace.onu.edu.ua/home>
2. Репозитарій факультету ФГМіЕ <http://eprints.library.odku.edu.ua>
3. Бібліотека ОНУ імені І.І.Мечникова <http://lib.onu.edu.ua/>
4. <http://www.zakon.rada.gov.ua/> - Електронний портал Верховної ради України
5. ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ З РОЗВИТКУ МЕЛІОРАЦІЇ, РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРОДОВОЛЬЧИХ ПРОГРАМ https://darg.gov.ua/_dijalnistj_0_214_menu_0_1.html
6. ФАО 2025 <https://www.fao.org/>

ОЦІНЮВАННЯ

Форма підсумкового контролю – залік.

Проведення контролю результатів навчання здобувачів відбувається відповідно до Положення про організацію і проведення контролю результатів навчання здобувачів вищої освіти в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова (2022 р.)

https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/polozenya/poloz-org-kontrol_2022.pdf

ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим. В окремих випадках навчання може відбуватись он-лайн з використанням дистанційних технологій. Відпрацювання пропущених занять має бути регулярним за домовленістю з викладачем у години консультацій. Порядок та умови навчання регламентуються до Положення про організацію освітнього процесу в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова (2024 р.) https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/polozhennya/Pro_organizacii_u_osvit_procesu_2024.pdf)

Політика щодо дедлайнів та перескладання: слід дотримуватися запропонованих у розкладі термінів складання сесії; перескладання відбувається відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова (2024 р.) https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/polozhennya/Pro_organizacii_u_osvit_procesu_2024.pdf)

Політика академічної доброчесності: регламентується «Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату у освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців Одеського національного університету імені І.І. Мечникова» (polozhennya-antiplagiat-2021.pdf (onu.edu.ua))

Використання комп'ютерів/ телефонів на занятті: під час занять не дозволяється користуватися мобільними телефонами, які попередньо мають бути переведені у беззвучний режим. Електронні пристрої використовуються лише за умов наявності відповідної вимоги в навчальному завданні.

Комунікація: Всі робочі оголошення або надсилаються через старосту академгрупи на електронну пошту, або через чат академгрупи у Viber. Студенти мають регулярно перевіряти повідомлення і вчасно на них реагувати.